

“ANADOLU”DA BULUNAN M. Ö. İKİNCİ BİN YILINA AİT ALTINDAN BİR YÜZ MASKESİ

SEDAT ALP

Yukarıdaki sahifelerde Konya’da Aydın Dikmen koleksiyonundan Erken Bronz Çağı’na ait nadir değerlerde bazı mermer idol’ler yayınlandı. Bay Dikmen’in kısa bir süre önce bir köylüden satın aldığı altından bir yüz maskesi (Levha I-II) bu koleksiyondaki güzel eserlerin hepsini gölgede bırakmaktadır. Sahibinin verdiği bilgiye göre eser orta Anadolu’da dağlık ve erişilmesi güç bir bölgede dikdörtgen biçimindeki bir kuyu mezarda bulunmuştur. Bu maske Anadolu’nun prehistorik ve erken tarihî çağları için ünik bir buluntu olmakla kalmamakta, aynı zamanda Heinrich Schliemann’ın 1876 yılında Yunanistan’da Miken’deki kuyu mezarlarda keşfettiği dövme usulüyle yapılmış yüz maskelerine¹ çok benzemektedir. Şimdi “Anadolu”da bulunan maske de aynı şekilde altın safihadan dövme suretiyle meydana getirilmiştir. Miken maskelerinden bilhassa V. kuyu mezarında bulunan bir maskeye² çok yaklaşmaktadır. Bu eserde Schliemann, Homer’in Ilias destanında baş rolü oynayanlardan kiral Agamenon’un yüz maskesini bulduğunu sanmıştı. Halbuki bu düşüncenin yanlış olduğu ve bu kiralın altın maskenin ait olduğu tarihten bir kaç yüz yıl sonra yaşamış olduğu sonradan anlaşılmıştır. “Anadolu”da kısa bir süre önce bulunan yüz maskesi son yılların en büyük sürprizlerinden birini teşkil etmektedir. Bu maske de muhtemelen ölü bir kiral veya bir prensin yüzünü örtmekte idi.

Miken’de V numaralı kuyu mezarında bulunan maskede eski Yunanlıların yüz teşekkülâtının bir öncüsü görülmek istenmiştir³. Bu maskenin yüksekliği 26 cm.’dir. “Anadolu”da bulunan maske ise daha ufaktır. Yüksekliği 12,7 cm, genişliği 11 cm’dir.

¹ G. Karo, Schachtgräber aus Mykenai, München 1930/1933, Levha XLVII-LII.

² Aynı müellif, a.g.y. Levha LII; F. Matz, Kreta nd Frühes Griechenland, 1962 S. 166 B. A. 18; A. M. Mansel, Ege ve Yunan Tarihi, Türk Tarih Kurumu, Ankara 1963 S. 67 resim 45.

³ Krş. Matz, a. g. y.

Teferruatta ufak tefek bazı farklara rağmen her iki maske arasında o kadar çok müşterek nokta vardır ki, bunlardan birinin sanatçısının diğerinin eserini görmüş olması veya her iki sanat eserinin müşterek örneklerden faydalanmış olmaları gerekecektir. "Anadolu'da" bulunmuş olan maskenin ilk bakışta Miken'den ithal edilmiş olduğu düşünülebilir. Burada ilk defa olarak tanıttığımız bu maskenin Miken sanat eserinin bir taklidi olduğu da akla gelebilir. Bay Dikmen eserin hakikî olduğuna beni temin etmektedir. Verdiği bilgiye göre kendisi bir seyahat esnasında geceleyin buluntu yerine götürülmüş ve eserin çıktığı kuyu mezar kendisine gösterilmiştir. Fakat buluntu yeri ilim âlemi için katî olarak belli olmadığı ve eserin hakikî olduğunu teyit edebilecek yeni eserler ortaya çıkmadığı müddetçe taklit olduğu hakkındaki şüpheleri ortadan kaldırmak kolay olmayacaktır. Böyle bir işin taklitçi için kârlı olabilmesi için onun bir çok nüshalar halinde imal edilmesi gerekmektedir. Taklit olmasının mümkün olduğu tehlikesini de göze alarak eseri yayınlamanın doğru olacağını sanıyorum. Böylelikle eserin diğer bir nüshasını görmüş olanlara bu hususu bildirmek fırsatı verilmiş olacaktır.

İki sanat eserinin karşılaştırılması:

Her iki maske de bıyık ve sakalı olan geniş başlı bir adamın yüzünü tasvir etmektedir. Göz kapakları ikisinde de aynı şekilde kapanmışlardır. Kaşlar bu maskelerde kısa verev paralel çizgilerin yan yana getirilmesi suretiyle gösterilmiştir. Kulakların ve burnun şekli de her ikisinde birbirinin aynıdır. Burun düz olarak aşağı inmektedir. Dudaklar iki eserde de incedir. Bıyık ve sakal şekli de birbirine çok benzemektedir. Yanak sakalı her iki sanat eserinde de aşağı yukarı kulakların orta kısmı hizasında başlamakta ve muntazam olmıyan kısa dik veya verev çizgilerle gösterilmektedir. Buna karşılık çene sakalı iki eserde de yukarıdan aşağı inen düzgün çizgilerle ifade edilmiştir. İki eser arasındaki ufak ayrılıklar belki de birer portre başarmak arzusundan ileri gelmiş olabilir. Yanak sakalı Miken maskesinde biraz daha aşağıdan başlatılmıştır. Bıyık, "Anadolu'da" bulunan maskede daha enlidir. Üst dudağın şekli de onda biraz farklıdır. Burada dudak orta kısımda tamamen ufkidir. Yanlarda ise birer kıvrım göstermektedir. Bu eserde alt dudak sakalı geniş bir sahayı kaplamakta, buna karşılık Miken eserinde bu sahanın yalnız orta kısmında görülmektedir. Her iki yanda kulakların altında Miken

“Anadolu”da bulunan altından yüz maskesi
Goldene Gesichtsmaske aus “Anatolien”,

“Anadolu”da bulunan altından yüz maskesi.
Goldene Gesichtsmaske aus “Anatolien”.

eserinde kalınca bir çivi için birer delik delinmiştir. Bu deliklere “Anadolu”da bulunan eserde rastlanmamaktadır.

Karşılaştırma için baş vurduğumuz Miken maskesinin tümü ve detayları, Miken kuyu mezarlarında bulunan diğer maskelerden ziyade “Anadolu” da bulunan maskeye yaklaşmaktadır.

Miken maskeleri gibi “Anadolu” da bulunan maskenin de her halde M. ö. 16. yüzyıla tarihlenmesi gerekecektir.

Miken mezarlarında bulunan Anadolu’dan gitme geyik şeklinde bir gümüş riton’a⁴ ilâve olarak “Anadolu” da böyle bir maskenin bulunması M. ö. 16. yüzyılda Anadolu ile Yunanistan arasındaki münasebetlerin sıklığını gösteren yeni bir belgedir. Prehistorik çağlarda bu münasebetlerin aydınlatılması için şimdiye kadar çok gayret sarfedilmiştir. Erken Bronz Çağı için Machteld Mellink’in önemli bir çalışmasına⁵ dikkati çekmek isterim.

Minos ve Miken medeniyetlerinin parlak devirlerinde ise bu münasebetlerin durumunda bir çok boşluklar vardır. K. Bittel, Miken’de kuyu mezarlarında bulunan Stel’ler üzerindeki helezon veya volut şeklindeki süsleri Boğazköy’de bulunan madeni bir kemerde tesbit etmiştir⁶. F. Matz, bu çağlarda Anadolu ile münasebetlerin aydınlatılmasına önemli bir makale tahsis etmiştir. O, aslında bir Girit motifi olan ve Miken’de de görülen helezon ağacını Boğazköy’de Yerkapu sfenkslerinin başlarındaki boynuzlu miğferlerde tanımıştır⁷. E. Akurgal kısa zaman önce Miken’de bulunmuş olan jeometrik nakışlarla süslü, kıvrık uçlu, ayakkabı biçimindeki içki kaplarının ya Anadolu’dan idhal edilmiş veya Anadolu tesiri altında meydana gelmiş olduklarını ileri sürmüştür⁸. T. Özgüç ile N. Özgüç ise, Kayseri’nin doğusunda Fraktin’de yaptıkları kazıda bir Miken Vazosu ile Ege tipinde bir bıçak bulmuşlardır⁹.

⁴ Karo, a .g.y. Levha CXV-CXVI (= Bossert, Altanatolien Abb. 8-9; E. Akurgal, Die Kunst der Hethiter S. 25.

⁵ M. Mellink, The royal tombs at Alaca-Hüyük and the Aegean World, The Aegean and the Near East, Studies presented to Hetty Goldman, S. 39-58.

⁶ K. Bittel, Mitteilungen der Deutschen Orient-Gesellschaft Nr. 74 S. 25 ff. Aynı tezyinat nevinin yayılışı hakkında krş. H. J. Kantor, The Aegean and the Orient in the Second Millenium B. C., The Archaeological Institute of America, Monograph Number I, 1947, S. 26 v.d.

⁷ F. Matz, Zu den Sphingen vom Yerkapu in Boğazköy, Marburger Winckelmann-Programm 1957 S. 1-5.

⁸ E. Akurgal, a.g.y. S. 25.

⁹ T. Özgüç, Belleten Sayı 45 S. 265, N. Özgüç, Belleten Sayı 75 S. 297. Miken münasebetleri için krş. aynı zamanda E. Laroche, Importations Mycéniennes A Boghaz-Köy?, Minos III S. 8-9.

Konya Kara - Höyük'teki mühür buluntuları da bu bakımdan bazı boşlukları dolduracaktır. Bu münasebetle burada Alişar'da bulunmuş olup başında bir kuş duran ve her iki yanından birer kuş hareket eden sakallı ve kanatlı bir erkek tanrıyı tasvir eden kurşun figürin¹⁰ ile Miken'de III. kuyu mezarında meydana çıkarılmış olan altından mâmûl bir süs eşyasını¹¹ karşılaştırmak isterim. Her iki eser birbirine çok benzemektedir. Yalnız Miken'de bulunan kanatsız figür bir erkek tanrı yerine bir dişi tanrıyı tasvir etmektedir. Bu süs eşyası ya Anadolu'dan Miken'e ithal edilmiş veya Anadolu etkisi altında meydana gelmiştir. Miken'de aynı mezarda bulunmuş olan altın bir figürçüğün başı da¹² Kültepe'de bulunmuş olan bir erkek başıyla¹³ karşılaştırılabilir.

"Anadolu'da" bulunmuş olan altın maske burada tecrit edilmiş durumda olmakla beraber, onu kesinlikle bir Miken eseri olarak ilân etmekte acele etmek belki de doğru olmayacaktır. Bay Dikmen'in bildirdiğine göre kendisine aynı buluntu yerinden çıkmış olan bir maske daha gösterilmiş, fakat çok yüksek bir ücret talep edildiği için onun tarafından satın alınamamıştır. Yayımladığımız maske, yüz tipi, bıyık ve sakalı ile bir Hitit eseri tesiri yapmamaktadır. Bu düşüncemiz imparatorluk çağı eserlerini yani II. Binin 2. yarısına ait eserleri karşılaştırma için esas olarak aldığımız takdirde doğrudur. Bu eserlerde erkekler her zaman bıyiksız ve ekseriya sakalsız görülmektedir. Buna karşılık Asur ticaret kolonileri ile çağdaş olan Erken Hitit devrinde Kültepe'de, Alişar'da ve Konya civarında Karahöyük'ye bulunan kalıplarda veya bunlardan çıkmış kurşun figürinlerde erkekler sakallı, fakat bıyiksızdırlar¹⁴. Bu konuda maskemizle çağdaş olan Eski Hitit devri hakkında hüküm verebilmek için elimizde kesin olarak tarihlenebilen eserler mevcut değildir.

Burada sunduğumuz maske hakikî olsa bile onun Miken'den Anadolu'ya sokulmuş bir ithal eşyası olup olmadığı veya Anadolu'da vücuda getirilmiş olup olamayacağı hakkında hüküm vermek için vakit henüz biraz erkendir.

¹⁰ E. Schmidt, Oriental Institute Publications vol. XIX S. 128 Fig. 157, b 1599.

¹¹ Karo, a.g.y. Levha XXVII 27. Krş. aynı zamanda No. 28.

¹² Aynı müellif, a.g.y. Levha XXVII 36.

¹³ T. Özgüç, Kültepe Kazısı Raporu 1949, Levha XL 279; E. Akurgal, a.g.y. Levha 31 yukarıda solda.

¹⁴ Krş. Aynı zamanda, bronz heykelcik, Bossert, Altanatolien resim 348 (= K. Bittel, Boğazköy, Die Kleinfunde, Leipzig 1937 S. 4 f., Levha I, Ia/b).